

Virpi Hämeen-Anttila

Hyvän miehen kuolema

Karl Axel Björkin
tutkimuksia, osa 11

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Taiteen Keskustoimikunta ja Otavan Kirjasäätiö ovat tukeneet tämän teoksen kirjoittamista.

© Virpi Hämeen-Anttila ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-46260-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

*Kämmenpäätä kutittaa,
paha saapuu oven taa.
Salvat auki, sisään vaan,
joka siellä kolkuttaa!*

SHAKESPEARE, *Macbeth* IV.1.
Suomennos Matti Rossi.

– Tavallisissa oloissa en ryhtyisi tällaiseen. Mutta tilanteeni on epätoivoinen. Olen umpikujassa. Ymmärräthän?

Vastapäätä istuva mies nyökkäsi, eikä hänen ilmeensä edelleenkään kertonut, mitä hän ajatteli. Hänellä oli hattu päässä, vaikka he istuivat sisällä, ja hän tupakoi, mikä myös ärsytti hänen keskustelukumppaniaan.

– Ja minun on pakko toimia näin, koska muuten jäljet johdaisivat minuun.

– Sehän on selvä.

– Kysymys on vain siitä, voinko luottaa siihen, että kaikki menee niin kuin pitää.

– Tietenkin voit.

– Niin... mutta...

Hän katseli miestä ja hänen sisuksiaan kaiveli, mutta hän ei uskaltanut tuoda suoraan ilmi tyytymättömyyttään.

– Pitäisikö tehdä kirjallinen sitoumus? hän sanoi sitten.

Hattupäinen mies kumartui eteenpäin ja puhkesi raakkuvaan nauruun. – Äsken sanoit, ettet tahdo jälkien johtavan sinuun. Jos jossakin paperissa on yhdessä sinun nimesi ja minun nimeni, se on vaarallista.

Hän tiesi, että hattupäinen oli oikeassa. Mutta häntä pelotti ajatus, että kun hän kerran lähti poikkeamaan lailliselta polulta, hän menettäisi itsekin turvan, jota laki ja kirjoitetut sopimukset antoivat.

Hattupäinen näytti lukevan hänen ajatuksensa. – Voit vielä perua, jos jalkasi tutisevat, hän sanoi ja karisti tuhkaa matolle.

– Sinun aloitteestasi tämä lähti. Ei minun.

*Hän kävi mielessään viimeisen taistelun.
Ei hän voinut perääntyä. Ei hänellä ollut vaihtoehtoja.
– Ei, en minä peru, hän sanoi. – Tehdään kuten sovittiin.
– Sitä minäkin, sanoi hattupäinen.*

1.

– Oletko jo ajatellut, miten vietät joulun? kysyi Anton Helander ja siirsi lähettiläänsä shakkilaudalla ruutuun, josta Björksen melko pian söisi.

– En juurikaan. Onhan aattoon vielä yli kuukausi aikaa.

– Meillä on alkanut jo suunnitteleminen. On näes vakaa aikomus päästä jouluksi asumaan uuteen huoneustoon. Kävin toissa viikolla katsomassa sitä, ja käyn seuraavan kerran sunnuntaiaamuna ja vien sinne yhtä ja toista. Se sopii meille kuin kinnas käteen! Huone, makuukamari, iso keittiö, jonne mahtuu myös ruokasali, ja apulaisenhuone, josta teemme lastenkamarin. Allekirjoitimme maanantaina vuokrasopimuksen ja saimme avaimet sinne.

– Ette kai muuta kovin kauas? huolestui Björk.

– Ehei. Kulman taakse Mariankatu kahteenkymmeneenkuuteen. Minä en Kruununhaasta lähde. Täällä on niin rauhallista. Terve ympäristö lasten kasvaa. Pahas, nyt tuli tiukka paikka. Mitä minä teen, kun kumpikin lähettiläs on poissa pelistä?

– Olisit ajatellut sitä aikaisemmin, sanoi Björk.

– Se on hyvä vain, jos Kalle tekee pian shakkimatin, sanoi Minna. Hän oli tullut salonkiin ja kuivasi käsiään esiliinaansa.

– Ruoka on valmista viiden minuutin päästä.

– Siinä tapauksessa minä luovutan, sanoi Anton. – Minulla menee viisi minuuttia siihen, että mietin kahta seuraavaa siir-

toa. Enkä pysty keskittymään, kun nenässä tuntuu makkara-keiton tuoksu.

He keräsivät pelinappulat puurasiaan, panivat shakkilaudan ja rasian kirjakaapin alahyllylle ja siirtyivät eteistä ja keittiötä yhdistävään välikköön, jossa oli Helanderien ruokapöytä. – Tähän ei mahdu kuin neljä, ja ahtaasti nekin, sanoi Anton, kun he istuivat pöydän ääreen. – Se tarkoittaa, ettei voi kutsua kuin yhden vieraan kerrallaan. Nyt vielä selvittää, kun Karl Antonilla on omat ruoka-ajat. Mutta sitten kun hän kasvaa... ja tosiaan, tarvitsemme lapsille oman huoneen.

– Kutsumme sinut visiittiin heti kun olemme saaneet kimpsumme ja kampsomme Mariankadulle, lupasi Minna. – Autatko liemiastian kanssa, Anton?

Anton katosi keittiöön, palasi sieltä suuren liemimaljan kanssa ja asetti sen keskelle pöytää. – Senkun aloitat, hän sanoi, ja Björk totteli. Hän kauhoi lautaselleen ison annoksen makkarakeittoa ja otti myös toisen palasen ruisleipää.

Hän oli nälkäinen kuin susi, koska oli viikon mittaan jättänyt usean kerran lounaan väliin ja syönyt muutenkin kevyesti. Axel-Electron toimistossa oli ollut kiireistä. Kuun vaihteessa oli luvassa kaksi tärkeää kokousta ja niitä varten hänen pöydällään oli tarkastettavana korkea pino kansioita ja vuoden tilinpäätöksen luonnos, toteutuneena kymmenen kuukauden ajalta ja arvioituna marras- ja joulukuun osalta. Lisäksi Björk valmisti Gustav-sedän ja konttuuripäällikkö Sjöbergin kanssa ensi vuodelle budjettiehdotusta ja toiminnan suunnitelmaa. Viimeksi mainittuun sisältyi joitakin uusia investointeja tehtaaseen ja koneisiin, jotka Axel-Electron hallituksen pitäisi hyväksyä.

Uusia rikostapauksia ei ollut marraskuussa ilmestynyt Björkin näkyviin. Hän ei osannut sanoa, oliko siitä tyytyväinen vai ei. Hän saattoi käydä iltaisin useammin ystäviensä luona tai

Axelskiöldien kodissa tapaamassa Lisbetiä ja seurustelemassa kihlattunsa perheen kanssa, ja se oli hyvä. Mutta niin mieluisia kuin normaali elämänmeno ja apulaisjohtajan työ Gustav-sedän liikkeessä olivatkin, hän jäi jotakin vaille. Hän huomasi sen rauhattomuudesta, joka valtasi hänet ennen nukkumaan menoa. Hän koetti viilentää ajatuksiaan lukemalla Markus Aureliuksen mietekirjaa ja Aristoteleen Nikomakhoksen etiikkaa tai silmäillen kotiin tuomiaan tuloslaskelmia, mutta ne eivät auttaneet.

Joskus yösydännä Björk mietti pelon vallassa, johtuiko uneen pääsemisen vaikeus siitä, että hän oli pilannut hermonsaa ja aivosolunsa morfiinilla. Sitten hän torjui ponnekkaisesti ajatuksen. Hän oli lapsesta saakka ollut levoton sielu ja taipuvainen raskasmielisyys. Se oli varmastikin perimmäinen syy hermoston ylivireystilaan. Saatuaan morfiinia sairaalassa nivelten kipuun hän oli alkanut hoitaa hermojännitystä samalla lääkkeellä. Se auttoi – jonkin aikaa. Ja sillä oli hintansa.

Morfiniorjuutta oli kestänyt vain vajaan vuoden. Hänelle oli valjennut, että huumausaine teki masennuksesta vaikeamman sietää ja syvensi kuilua hänen ja säällisen ihmisyyteen välillä. Hän oli sen jälkeen määrätietoisesti repinyt itsensä irti paholaisen verkosta. Muutama takaisku oli koettu, mutta hän oli taistellut miehuullisesti ja voittanut heikkoutensa.

Hän ei ikävä kyllä voinut jakaa tietoa sen enempää heikkoudestaan kuin urheudesta kenenkään muun kuin vanhan ystävänsä ylikonstaapeli Martti Ekmanin kanssa. Tämä oli nähnyt hänet romahtamisen hetkellä ja kuullut hänen tunnustuksensa. Martti muisti kyllä kuulemansa, vaikka ei kertonutkaan mitään muille. Kun he olivat lokakuussa tutkineet yhdessä nuoren papin mystillistä kuolemaa, Martti oli kahdenkeskisessä puheessa viitannut siihen, että myös Björkillä oli salaisuuksia, joita hän ei tahtonut muiden saavan selville.

Miten totta se olikaan! Björk ei piilotellut lähimmiltään yksin morfiinin pirua vaan myös kiellettyä rakkautta. Hän odotti kirjeitä Katjalta ja samalla pelkäsi niitä. Ne suistivat hänet lohduttomaan epätoivoon, jota oli vaikea selittää muille. Häntä huoletti myös ajatus, että Lisbet saisi jonkin kirjeistä käsiinsä. Ne eivät tulleet hänelle kotiin, vaan hän nouti ne Mon Bijou -muotiliikkeestä, jota piti neiti Elmgren, Katjan ystävätär. Silti kirje voisi pudota hänen takintaskustaan tai jäädä näkyville hänen asuntoonsa...

– Olet kovin hiljainen tänään, Kalle, sanoi Anton. – Et kai vain haudo uutta tapausta?

– En, sanoi Björk. – Ei ole yhtään mitään näkyvissä. Ja tämä on totinen tosi, Anton.

– Eikö sinun olisi jo aika rauhoittua? sanoi Minna. – Kun sinulla on vakaa hyvä työpaikka ja olet menossa keväällä naimisiin.

Anton loukkaantui Björkin puolesta. – Rauhoittua? Mitä puhetta tuo on? Kalle on loistava etsivä. Poliisi ei pärjäisi ilman häntä. Et kai tahdo, että roistot ja murhamiehet juoksevat vapaina Helsingin kaduilla?

– Sinä liioittelet, Anton, sanoi Minna. – Helsingin kaduilla ei törmää kovin usein murhamiehiin.

– Myönnän että käytin kuvaannollista kieltä, mutta puhun vakavissani. Toimittajana tiedän, että poliisilla on koko ajan käsissään selvittämättömiä rikoksia. En syytä heitä, koska työtä on liikaa. Typerä kieltolaki vie heidän voimansa. Siksi Kalle on heille siunaus.

– Voi olla, mutta Kallella ei ole velvollisuutta auttaa poliisia, jos se sotkee hänen oman elämänsä.

Björk kuunteli hämmentyneenä ystäväpariskunnan sananvaihtoa. Minnan ääni oli ponteva. Uskoiko hän Björkin lyövän Lisbetiä laimin? Ehkä uskoikin. Minna oli toivonut, että Björk

perustaisi perheen, ja oli ilmaissut monta kertaa tyytyväisyytensä hänen kihlauksestaan.

– Älä pelkää, Minna, hän sanoi. – Olen mukavuudenhaluinen ihminen. En ota hoitaakseni rikosjuttuja, jotka haittaavat yksityistä elämäni. Ja Anton, ei poliisin työ ole ylivoimaista. Vain pieni osa rötöksistä on niin mystillisiä, ettei tekijästä ole hajuakaan. Henkirikoksissa syyllinen löytyy tavallisesti uhrin vierestä humalassa ja ase kädessä. Varkaat sirottelevat joka paikkaan johtolankoja ja jalanjälkiä. Suomessa ei ole kuin muutamia rikosalan ammattilaisia.

– Sinä taidat tuntea ne muutamat henkilökohtaisesti, sanoi Anton.

– En kaikkia, sanoi Björk varovaisesti ja nyökkäsi Anniin päin. – Ehkä meidän ei kannata puhua näitä lapsen kuullen.

– Oikein, sanoi Minna. – Puhutaan sen sijaan Annista. Hän oppii kohta lukemaan.

– Ei kai? Eihän hän ole vielä täyttänyt neljää vuotta.

Anni painoi pulleat kämmenensä pöydälle, nosti itsensä tuolille seisomaan ja tuijotti Björkiä haastavasti. – Minä tunnen joka ikisen kirjaimen, hän julisti. – Aa on ensin, ja sitten tulee Bee ja Cee. Ja aapiskukko munii minulle munia.

Minna nyökkäsi. – Anton huomasi viime viikolla iltasatua lukiessaan, että Anni korjaa, jos hän koettaa hyppiä sanojen yli, ja osoittaa sormella mitä jäi pois. Ostin hänelle aapisen ja hän ottaa nyt sen mukaan vuoteeseenkin. Mutta istuhan alas, Anni. Pöydässä pitää käyttäytyä.

– Jopa jotakin, sanoi Björk hymyillen. – En tiennytkään, että kukot munivat.

– Älä takerru yksityiskohtiin, sanoi Anton.

Björk nauroi. – Et sitten enää tarvitse minua nukuttamaan, Anni, koska voit itse lukea satusi.

– Ehei, et sinä noin helpolla pääse, eikä Antonkaan, sanoi Minna. – Anni tahtoo, että Anton lukee edelleen, koska hän istuu mielellään sylissä ja seuraa luentaa. Sinun satujasi ei löydy kirjoista, Kalle, ja niitä Anni tahtoo kuulla, kun on mennyt vuoteeseen.

– Juu, laitan peiton alla simmut kiinni, sanoi Anni, joka oli laskeutunut taas istumaan Minnan avulla. – Silloin näen sadut paremmin.

Björk nyökytti päätään. Hän ymmärsi kyllä, mistä Anni puhui. Hän itsekin sulki välillä silmänsä lukiessaan voidakseen kuvitella elävämmiin sen, mitä oli lukenut.

Minnan kantaessa pöytään marjapurolautasia Björk pohti Antonin puheita Helsingin ammattirikollisista. Vahvimpien rikollisjoukkojen toimiala oli viinan salakuljetus, ja näiden liigojen johtajat olivat Björkille tosiaan jollakin tapaa tuttuja. Atamaaniksi kutsuttu mies oli pitänyt useita vuosia hallussaan viinikuljetuksia Kallion, Söörnäisten ja Vallilan kaupungin-osiin ja kerännyt niistä suuria summia. Rungas vuosi sitten oli Tanskasta kuitenkin saapunut tulokas nimeltä Keisari, joka oli kerännyt ympärilleen ”Brygin jengin” ja ryhtynyt taistelemaan Atamaanin kanssa Söörnäisten ja Kallion hallinnasta. Keisarilla oli puolellaan se etu, että hänen miehensä toimivat myös vesillä, toisin kuin Atamaanin jengi. Siksi Keisari hätyytteli myös Löfgreniä ja Lundbergia, jotka hoitivat viinaliikennettä saariston alueella Sipoossa ja Villingissä. Heistä Björk oli vain kuullut, mutta Atamaanin ja Keisarin kanssa hän oli puhunut kasvatusten.

Atamaania Björk ei muistellut mielellään. Hän ei ollut yli vuoteen ollut tekemisissä tämän kanssa, vaikka oli kuullutkin joukkiosta yhtä ja toista. Atamaanin oikea käsi, salaperäinen Kuusik, jota Björk nimitti Vahanaamaksi, istui edelleen vanki-

lassa tuomittuna murhasta, ja Atamaani uskoi hyvästä syystä Björkillä olleen osuutta Kuusikin kiinniotossa. Björk oli kuitenkin onnistunut torjumaan Atamaanin ja hänen kahden apurinsa hyökkäyksen, eikä Atamaani ollut sittemmin antanut merkkejä itsestään. Frans Valkama oli vihjaillut, että Atamaani pelkäsi tulevansa toistamiseen nöyryytetyksi eikä tahotonut pilata mainettaan.

Keisarin eli Valdemar Kayserin Björk oli puolestaan tavan-
nut tutkiessaan viime juhannuksen aikaan Helsingin saaris-
tossa sattuneita kuolemantapauksia. Hän oli pyytänyt Keisa-
rin joukkiolta apua ja saanut sitä, vaikka olikin joutunut mit-
telemään tappelutaitojaan erään Hans-nimisen roiston kanssa.

Oli mahdollista, että Keisarista olisi tulevaisuudessakin hyö-
tyä, sillä hän suhtautui Björkiin suopeasti. Björk oli kuitenkin
huomannut, että mies oli oikullinen ja häntä piti käsitellä varo-
vaisesti. Rikollisten kanssa asioiminen ei ollut kovin turvallista,
vaikka Björk olikin kiinnostunut siitä, mikä sai heidät lähte-
mään laittomuuden polulle.

Kun Björk ja Anton siirtyivät salin puolelle nauttimaan kah-
vista ja konjakista, Antonin puheet palasivat rikosten maail-
maan. – Huomisessa lehdessä ilmestyy lyhyt juttuni Einar
Polónista, hän selitti Björkille. – Polón on upseeri, joka teki
väkivaltaa palvelustytölle ja pahoinpiteli pidätettäessä poliisi-
konstaapelin. Hän saa potkut armeijasta. Voit arvata, ketkä nos-
tavat siitä metelin. Huomaan, että nimi kiinnittää huomiosi.
Kyllä, hän on tehtailija Polónin poika. Kaivelin vähän taus-
taa ja tulin siihen käsitykseen, että hänen mielensä nyrjähti
sodan aikana.

– Miten surullista, sanoi Björk, ajatellen pikkuserkkunsa
Karstenin kokemuksia valkoisten joukoissa. – Niin monet kan-
tavat haavoja siltä ajalta, eivätkä saa tunnustaa sitä.

– Totta puhut. Luulen, että hiljaisuutta kestää pitkään. On pidettävä yllä kaunista kulissia voitokkaista ja horjumattomista sotureista. Siihen eivät sovi psyykkilliset ongelmat. Tai vääryydet, joita tehtiin väkivallan huumassa. Onneksi meillä on sentään vapaa lehdistö. Pahantahtoinen kirjoittelu on lisäksi rauhoittunut sen jälkeen kun... kun... niin, tilanne on kumminkin siedettävä verrattuna siihen, mitä muualla tapahtuu. Italiassa esimerkiksi.

Björk arvosti sitä, ettei Anton maininnut ministeri Ritavuoren murhaa. Se oli hänelle yhä kipeä kohta. – Monarkioitten kaatuminen vuonna 1918 jätti tyhjän aukon, joka ei välttämättä täyty parhaalla mahdollisella tavalla, hän sanoi. – Voimakas johtaja miellyttää ihmisiä, etenkin kun hän vakuuttaa, että hän tuo järjestystä sekasortoon ja palauttaa maan menneen loiston ja suuruudenajan. Näistä syistä Mussolinilla on suuri kannatus.

– En väitä, että hän on vain pahaksi kansalleen, mutisi Anton. – Mutta hän antaa huonon esimerkin. Ei ole ensinkään hyvä, että poliittinen johtaja voi päästä valtaan keräämällä ympärilleen väkivaltaan taipuvaisia joukkoja, ikään kuin epävirallisen armeijan, joka vainoaa kaikkia, jotka ajattelevat toisin.

– Olet oikeassa. Onhan meilläkin tuo vaara. Vaan onneksi on kyllin paljon maltillista ja järkevää väkeä, joka ei kuuntele demagoogien villitseviä puheita.

– Sinä luotat liiaksi ihmisten järkeen, Kalle. Luulisi sinun tietävän, ettei järki hallitse maailmaa.

Björk hymyili. – Sanoisin, ettei järki hallitse *aina* maailmaa. Siitä saimme todellakin karvaan muistutuksen, kun Itävalta ja Serbia vetivät keskinäisen kiistansa takia koko Euroopan sotaan. Merkillisen vähän niitä on moitittu tästä murhaavasta typeryydestä. Ja miksi Venäjänkin piti kiirehtiä joukkojensa kokoamista rajalle ja Ranskan tukea tätä liikettä, vaikka se

kärjisti tilannetta? Miksei kukaan välittänyt siitä, että sota leviää? No, ehkä joku ajatteli, mutta hänet vaiennettiin. Uskotaanko, että häviössä oli kylliksi rangaistusta Itävallalle ja vallankumouksessa Venäjälle – ja siksi ei saisi syytellä niitä? Mutta tappiolle jääminen osui Saksaan paljon pahemmin kuin vaikkapa Itävaltaan. Minua huolestaa seurata, miten inflaatio laukkaa nyt siellä. Semmoinen talouden kriisi voi syöstä maan pahaan kaaokseen. Niin niin. Poliitikassa ei ole usein paljon järjellisyttä. Elätän kuitenkin toivetta, että historian virrassa eri suuntiin liikkuvat voimat tasapainottaisivat toisensa.

– Kai ne lopulta sen tekevät, sanoi Anton ja kaatoi itselleen ja Björkille lisää konjakkia. – Mutta sitä ennen ryskyy ja kuohuu, ja tavallinen kansa kärsii.

– Sinun olisi pitänyt mennä mukaan politiikkaan, Kalle, sanoi Minna, joka oli istunut sohvalle Antonin viereen. – Ymmärrät siitä niin paljon. Olit täysin haaskuussa ministeriön virkamiehenä, ja nyt olet liikemies. En sano, että se oli mitenkään väärä valinta. Mutta oletko siihen täysin tyytyväinen?

– Olen kyllä, sanoi Björk tyynesti. – En halua mukaan politiikkaan, se on minulle liian myrskyistä menoa, ja minun on vaikeata valita puoltani. Diplomatia on enemmän minun heiniäni, mutta se tie ei kerta kaikkiaan auennut. Axel-Electrossa voin käyttää lakimiehen tietoja ja neuvottelun taitoja. Lisäksi hankin kunnan elannon. Siitä saatoin virkamiehenä vain uneksia.

– Hyvin järkevää, sanoi Minna. – Etenkin kun olet menossa naimisiin.

Björk nyökkäsi. Se oli hyvin järkevää, ja hän oli järkevä mies. Vai oliko?

Hän ei ehtinyt miettiä asiaa pitemmälle, koska hänen piti mennä kertomaan Annille iltasatu.

2.

Viikonloppuna Björk omisti aikansa seurusteluun ”uuden perheensä” eli Axelskiöldien kanssa. Perjantaina hän kävi Lisbetin kanssa oopperassa, jossa esitettiin Charles Gounodin *Faust*, ja he keskustelivat jälkikäteen pitkään Goethen runoelman Faustista ja oopperan päähenkilöstä. Lauantaina Björk söi päivällisen tavalliseen tapaan Axelskiöldien kotona. Illanvietto oli niin rentouttava, että kotiin saavuttuaan hän nukahti harvinaisen helposti, ja unta riitti sunnuntaiaamuna pitkään.

Hän heräsi siihen, että joku soitti kerta toisensa jälkeen hänen ovikelloaan. Ensin hän luuli, että oli vahingossa pannut herätyskellon hälyttämään. Sitten hän näki, että kello oli yli yhdeksän ja kilinä kuului eteisestä. Ihmetellen hän veti aamutakin ylleen ja meni ovelle.

Ovikellon soittaja oli Anton, ja hän oli hengästynyt. – Olitko nukkumassa? Oletpa sinä myöhäinen.

– Nyt on pyhäpäivä, muistutti Björk. – Ja tarvitsen unta. Oletan, että sinulla on tärkeää asiaa?

– Totisesti on, sanoi Anton, tunki hänen ohitseen eteiseen ja tempaisi hatun päästään. – Sain kuulla järkyttävän uutisen, kun kävin aamutuimaan uudessa kodissamme. Viereisessä talossa on tapahtunut murha!

– Murha? Oletko varma?

– Siltä näyttää. Ampuminen oli tapahtunut myöhään illalla, mutta asiointi huomattiin vasta nyt aamulla. Kun tulin paikalle, poliisin automobiili seisoj Mariankatu kahdenkymmenkahdeksan edessä. En päässyt rappuun. Joku sinun tutuistasi jökötti ulko-oven edessä tukkeena ja tiuskaisi, että poliisin tutkimusta ei saa häiritä. Sen sijaan jututin porukkaa, joka seisoj kadulla päivittelemässä. Siinä oli kolme naapuria, jotka kaikki tunsivat vainajan. Robert Niiranen, Kansallisen Pankin vahtimestari ja kaikin puolin kunnollinen ihminen. Onko sinulla kahvia?

– Ei ole mutta voin keittää sitä, sanoi Björk. – Jos annat minulle aikaa pukeutua.

– Totta kai, sanoi Anton, kuori takin päältä ja ripusti sen vaatepuuhun. – Ah, sinulla on täällä kunnolla lämmintä. Ulkona on pari astetta pakkasta ja satelee vähän luntakin.

Björk palasi makuukamariin, otti vaatekomerosta päivävaatteensa ja meni kylpyhuoneeseen pyöritellen päässään Antonin uutisia.

Murha. Pankin vahtimestari. Oliko tapauksella jotakin tekemistä miehen työpaikan kanssa?

Kun Björk oli peseytynyt ja pukeutunut, hän siirtyi salooniin. Anton istui nojatuolissa ja selaili kirjoja, joita oli jäänyt pöydälle. – Huh, hän sanoi. – Näitkö luet huviksesi? Mutta sinä oletkin älypää. Viimeksi tavatessa puhuttiin siitä, että olisit voinut mennä politiikkaan, mutta siihen aikaan kun jaoimme saman asumuksen seitsemän, kahdeksan vuotta takaperin, uskoin vakaasti, että sinusta tulee yliopiston professori. Miksei tullut? Teit väitöskirjankin valistuksesta ja Ranskan vallankumouksesta.

– En ollut kyllin kärsivällinen, sanoi Björk. – Tutkimus kiinnostu, mutta en viitsinyt jäädä odottelemaan, kun virkaa ei ollut

näkyvissä. Lisäksi monet tiedekunnassa tunsivat isäni ja luulivat, että minäkin olen rettelöitsijä ja rähisijä. Mutta nyt menen keittämään sitä kahvia. Valmistan myös kaurapuuroa, tahdotko sinäkin?

– Ei kiitos, olen jo syönyt aamiaista, sanoi Anton ja heitti Georg Curtiuksen kreikan kielen historiaa käsittelevän kirjan sohvalle. – Kuppi kahvia riittää. Sopiiko, että tulen keittiöön ja kerron, mitä tiedän?

– Sopii kyllä.

Anton seurasi Björkiä pieneen, siistiin keittiöön ja istahti pöydän ääreen. – Niin, siitä vahtimestari Niirasesta, hän sanoi. – Kolmenkymmenen ikäinen ja vanhapoika. Pankissa hän oli ollut työssä neljä vuotta. Sitä ennen hän oli ollut vakuutusyhtiö Patriassa samassa toimessa. Keskikoulun käynyt ja sitten jonkin opiston. Hiljaista ja siivoa elämää viettävä mies, sanoivat naapurit. Kotona ei käynyt muita vieraita kuin sisko ja siskon perhe. Otin tietysti sisaren nimen ja osoitteen muistiin. Siiri Nyström, kuusi vuotta veljeä vanhempi, naimisissa pankkivirkailijan kanssa ja on itse sihteeri jossakin yrityksessä. Parilla on yksi lapsi, kuusivuotias poika. Perhe asuu Korkeavuorenkadulla lähellä Johanneksen kirkkoa. Aviomiehen äiti asuu myös siellä. Niiraseen vanhemmat ovat kuolleet, muista sukulaisista ei ole tietoa. Naapurit Mariankadulla sanoivat, että mies oli aina ystävällinen ja kohtelias ja niin kunniallinen ihminen kuin kukaan olla voi. Kävi kirkossakin joka sunnuntai. Kukaan ei voi käsittää, miksi hänet on surmattu.

– Miten ja milloin hänet löydettiin? kysyi Björk.

– Saman kerroksen naapuri, naisihminen nimeltään Liukonen, lähti käyttämään koiraansa ulkona seitsemän aikaan aamulla. Hän huomasi silloin, että Niiraseen asunnon ovi oli hiukan rakosellaan. Hänestä se oli omituista, koska Niiraseen

oli niin säntillinen mies. Hän avasi oven ja näki saman tien, että Niiranen makasi selällään eteisen matolla ja hänen otsaansa oli luodinreikä.

– Hyvin erikoista, sanoi Björk. – Sehän viittaa siihen, että hänet on ammuttu, kun hän on avannut oven.

– Täsmälleen! huudahti Anton.

– Oliko tämä neiti tai rouva Liukkonen siinä joukossa, jota haastattelit?

– Ei, hän oli sisällä. Poliisi kuulusteli häntä.

– Tietosi ei siis ole ensi käden tietoa. Täytyy odottaa ja kuulla, mitä poliisi on saanut selville. Tuollainen tapa ampua joku on peräti harvinainen. Jokin keskustelu tai kamppailu on varmaankin käyty.

– Tuo on hiusten halkomista, puuskahti Anton. – Totuus on, että mies ammuttiin kotiovelleen. Joku, jolla oli pahat aiheet, tuli hänen luokseen pistooli mukanaan. Ehkä käytiin kamppailu, ehkä ei. Liukkonen oli sanonut, että vahtimestari makasi eteisessä oven takana oikosenaan kuin olisi kaatunut suoraan taaksepäin.

– Onko tekijää nähty?

– Siitä en kuullut mitään. Mutta koetan hankkia lisää tietoa, kun poliisit ovat menneet ja pääsen rappukäytävään.

Björk oli saanut kahvin valmiiksi ja kaatoi sitä kuppeihin. Anton otti omansa ja nuuhkaisi sitä mielihyvän ilme kasvoiltaan. – Otaksun, että valitset parhaimmat pavut, hän sanoi. – Ja tämä on vahvaa, siitä pidän. Minna ei keitä yhtä tuhtia kahvia.

– Tahdon herätä kunnolla, sanoi Björk. Hän joi oman kuppinsa parilla kulauksella tyhjäksi samalla kun vahti puurokattilaa.

– Sinä tietenkin otat jutun hoitaaksesi, sanoi Anton.

– Se riippuu poliisista.

– Kyllä he sen sinulle antavat, jos vain haluat.

– En tiedä, onko minulla aikaa. Toimistossa on aika kiireistä. Anton tuhahti. – Turhaan kursaitet. Tämä on ihan varmasti mysteeri, jota poliisi ei osaa selvittää. Hiljainen, kunnollinen pankin vahtimestari surmataan sillä tavalla!

– Ehkä hänen elämästään löytyy jotakin hämäräperäistä. Oli miten oli, en liiku minnekään, ellei apuani erityisesti pyydetä. Ja nyt tahdon syödä puuroni, ottaa toisen kupin kahvia ja lukea päivän lehden kaikessa rauhassa.

– Selvä, sanoi Anton hilpeästi ja nousi. – Suurkiitos kahvista. Sano minun sanoneen: et voi vastustaa tätä tapausta. Minä lähden katsomaan, onko poliisi poistunut Mariankadulta.

Björk toivotti hänelle onnea, istui pöydän ääreen ja avasi Helsingin Sanomat, joka tuli hänelle kotiin sunnuntaisin. Muina päivinä hän luki sen ja muut lehdet toimistossa.

Häntä harmitti Antonin innokkuus usuttaa häntä tutkimaan Mariankadun rikosta. Sen vuoksi hän oli näytellyt ystävän seurassa vastahakoista, vaikka vahtimestarin kuolema kiinnosti häntä kovasti.

Hän tiesi myös, ettei Martti olisi tyytyväinen, jos Björk tupautuisi ennen aikojaan tarjoamaan apuaan. Piti edetä hienovaraisemmin.

Maanantaina hän voisi lounastunnilla tehdä asiaa poliisilaitokselle ja onkia selville, oliko vahtimestarin surma annettu Martin etsiväryhmän tutkittavaksi. Ehkä hän selittäisi haluavansa kuulla, milloin Härkösen tapauksen pääsyytetty joutuisi oikeuden eteen. Sitäkin hän saattaisi kysyä, oliko Vahanaama yrittänyt paeta vankilasta toistamiseen. Syyskuussa hän oli ollut vähällä päästä livahtamaan vankilan muurien ulkopuolelle. Hän oli harhaannuttanut yhtä vartijoista ja lyönyt toisen tajuttomaksi, mutta hänet oli saatu kiinni ennen kuin hän oli päässyt portista ulos. Oli syntynyt epäily, että Vahanaama

oli saanut pakoyritykseensä ulkopuolelta apua, ja poliisi suoritti parhaillaan asiasta tutkintoja.

Kun Björk oli syönyt rauhassa myöhäisen aamiaisensa, hän puki ylleen ulkovaatteet, veti jalkaansa kalossit ja lähti tavanomaiselle sunnuntaikävelyllään. Kuten Anton oli sanonut, taivaalta satoi hienojakoista lunta, ja koillisesta päin puhalsi tuuli, joka enteili ilman viilenemistä. Björk ei halunnut mennä rantaan, jossa viima olisi hyytävin, vaan kulki Nikolainkatua Suurtorille, ylitti sen kulmittain ja vaelsi Unioninkatua pitkin Esplanaadeille ja edelleen kohti Ulriikaporinmäkeä. Lunta oli alkanut kasaantua ohueksi kerrokseksi kaduille ja jalkakäytävälle, ja Björk sai pitää varansa, ettei liukastuisi. Pian olisi aika siirtyä talvikenkiin.

Hän koetti keskittää ajatuksensa Axel-Electron tuleviin hankkeisiin, mutta ne hakeutuivat vastustamattomasti kohti uutisia, jotka hän oli Antonilta kuullut.

Miksi ihminen, joka on täysin nuhteeton, kohtasi sellaisen lopun?

Ensimmäinen mieleen tuleva selitys oli miehen työpaikka. Pankissa säilytettiin ja siirreltiin suuria rahasummia, ja joku tahtoi päästä niihin käsiksi. Se oli joko Niiranen itse, tai joku, joka kiristi Niirasta. Björkillä oli tuore muistikuva kunniallisesta miehestä, joka oli ajettu rikokseen siksi, että hänellä oli jotakin salattavaa. Kenties Niiranen oli vietiä tai painostettu tekemään laittomuuksia, ja hän oli alkanut kesken kaiken katua ja uhannut ilmiantaa itsensä ja rikoskumppanin.

Ja tämä oli päättänyt vaientaa hänet.

Oli siis selvitettävä kaksi asiaa: oliko pankin rahavaroissa tapahtunut jokin poikkeuksellinen muutos, ja löytyikö Niiraisen lähipiiristä tai menneisyydestä jotakuta, joka olisi voinut houkuttaa hänet rikoksen polulle.

Sekin oli mahdollista, että kyseessä oli kosto. Kenties nuhteeton Niiranen oli joskus tehnyt jotakin, mikä oli herättänyt jonkun vihan ja katkeruuden. Ehkä kyseinen teko oli tapahtunut kapinan aikana. Silloin oli ihmisiä surmattu vahingossa ja hätäisesti. Monet uhrit ja tekijät olivat olleet keskenkasvuisia poikia, joiden mieli ei ollut kypsynyt kantamaan vastuuta.

Miettiessään tapausta Björk alkoi tuntea entistä suurempaa houkutusista päästä tutkimaan sitä. Hänen piti suorastaan hilitä itsensä, ettei hän olisi kiirehtinyt saman tien Martin luokse ja tivannut tältä tietoja Niirasesta. Hän valitsi tahallaan paluureitin, joka kiersi kaukaa Martin asunnon Isolla Robertinkadulla, ja kotiin ehdittyään hän otti uudelleen esille lehden ja tarkasti, mitä elävien kuvien teattereissa tänä päivänä näytettäisiin. Hän voisi mennä jo kahden aikaan Thaliaan katsomaan *Unelmien temppelin* ja siirtyä sitten Olympiaan, jotta näkisi sen jatko-episodin eli *Eschnapurin tiikerin*. Niin koko ilta kuluisi huveissa. Sarjalla oli kolmaskin osa, *Savitrin kohtalo*, mutta sen voisi siirtää myöhemmäksi.

Thalia-teatteri oli tosin Isolla Robertinkadulla eli vaarallisella seudulla. Kannattaisi ottaa joku seuraksi. Lisbet oli matkustanut Turkuun sukulaisvisiitille, mutta entä Ida Helander? Tietenkin! Ida valitteli aina, ettei Björkillä ollut hänelle aikaa. Nyt olisi. Hän menisi pääpostiin ja soittaisi Idan kotiin.

Kun hän pani lehteä pois, sen etusivulta hyppäsi hänen silmiinsä Kansallis-Osake-Pankin reklaami.

”Pankin omat varat 247,000,000 Smk.”

247 miljoonaa markkaa. Se on paljon rahaa.

Ida oli kotosalla ja ilahtui selvästi, kun Björk pyysi häntä kanssaan eläviin kuviin. – Ilman muuta minä tulen, hän visersi tele-

fooniin. – Kiitos kun kysyit. Olen lukenut koko eilisen illan ja tämän aamun estetiikan tenttiin, ja tarvitsen muuta ajateltavaa.

He sopivat tapaavansa Fredrikintorilla, mistä oli lyhyt matka teatteriin. Björk valmisti itselleen lounasta ja lueskeli Polybioksen historiateosta pitääkseen ajatuksensa kurissa siihen saakka, kunnes hänen piti lähteä raitiovaunulle.

Kun hän saapui Fredrikintorille, Ida oli jo odottelemassa häntä. Björkin täytyi myöntää, että hän näytti hyvin sievältä tummanpunaisessa takissaan, joka korosti hänen tummien hiustensa ja vihertävien silmiensä väriä. Jollei Ida olisi ollut Björkin ystävän pikkusisko ja häntä yli kahdeksan vuotta nuorempi, hän olisi voinut ajatella Idaa jopa kumppanina. Kun Ida oli nyt varttunut naiseksi, suurin este oli kihlaus Lisbetin kanssa. Björkillä oli ennestään kyllin huono omatunto Katjan vuoksi, eikä hän tahtonut herättää Idassa muita kuin veljellisiä tunteita.

Se oli välillä vaikeata, koska Ida oli viehättävä ja älykäs, ja Björk viihtyi hänen seurassaan.

Idalla oli päässään punainen lakki ja kätensä hän oli työntänyt tweed-kankaasta ommeltuun ja lampaankarvalla reunustettuun puuhkaan. – Käteni palelevat kauheasti, kun valvon myöhään yöhön, hän selitti Björkille. – Olen päntännyt kuin hullu, koska tämä on viimeinen suuri tentti estetiikasta ja sitten se aine on suoritettu. Muuten olen turvassa, mutta minua pelottaa, koska en ymmärrä kunnolla herra Vischerin ajatuksenjuoksua. Pelkään, että professori Hirn huomaa sen. Vischerin kirjakin on paksu ja saksankielinen. Huh!

– Ymmärrän huolesi, sanoi Björk. – Vischer on Hegelin oppisuunnan kannattaja ja Hegel on vaikeaselkoinen. Olen joskus lukenut Vischerin kirjan, niin että ehkä osaan vastata, jos kerrot, mikä jäi hämäräksi.